

RESURSĂ EDUCAȚIONALĂ DESCHISĂ

Instruirea diferențiată

Profesor: Ochia Florin Cristian

An școlar: 2020-2021

Instruirea diferențiată – premisă a învățării centrate pe elev

Noua paradigmă, a învățării centrate pe elev, determină dobândirea de către profesori a unor competențe psihopedagogice, științifice, metodice, manageriale și psihosociale care să favorizeze proiectarea și implementarea unor strategii de instruire diferențiată.

Între componentele care fundamentează acțiunea de perfecționare a activității instructiv-educative, **instruirea diferențiată** se conturează pregnant. În lumina Declarației drepturilor omului, “ființele umane au drepturi și șanse egale de dezvoltare și manifestare”.

Este cunoscut însă faptul că ființele umane nu se nasc egal înzestrate cu posibilități psihofizice și că nu au condiții identice de dezvoltare și manifestare. Fiecare om se naște și se dezvoltă astfel încât ajunge să aibă unele particularități psihofizice (mai ales psihice) deosebite, particulare, care alcătuiesc individualitatea fiecăruia. Pedagogia contemporană admite atât existența unor particularități psihologice individuale ce deosebesc în mod evident, persoanele de altele, cât și existența unor particularități individuale relativ comune unor grupe de persoane. Din această perspectivă a apărut tratarea diferențiată a elevilor în raport cu particularitățile lor de vârstă și individuale.

Instruirea diferențiată „semnifică personalizarea sau individualizarea demersului instructiv-educativ în raport cu setul de observații și examinarea cerințelor individuale (specifice fiecărui copil), constituind un mijloc de ameliorare a educației în general, prin reconsiderarea particularităților de evoluție și dezvoltare ale fiecărui elev în parte” (A. Gherguț, 2006).

Diferențierea instruirii înseamnă reflecția asupra predării și învățării în modalități noi și diferite, în mod continuu și flexibil. Diferențierea instruirii ar trebui să fie o practică curentă în fiecare sală de clasă, deoarece elevii:

- au abilități diferite;
- au interese diferite;
- au experiențe anterioare de învățare diferite;
- provin din medii sociale diferite;
- au diferite comportamente afective(timiditate, emotivitate, etc);
- au potențial individual de învățare diferit;
- învață în ritmuri diferite;
- au stiluri de învățare diferite.

Care sunt categoriile de copii ale populației școlare?

Copii normali, reprezentând 75% din populația școlară, adică copii care au ”vârsta mintală și cronologică identică – IQ=100 sau care depășesc cu puțin pe plan mintal vârsta cronologică – IQ=100-130” (T. Bogdan, I. Stănculescu, 1970).

Copii excepționali, reprezentând 25% din populația școlară, cuprinzând atât copiii supradotați , care depășesc pe plan mintal vârsta lor – IQ=140, cât și copiii subdotați intelectual sau cu diferite deficiențe.

Din categoria copiilor excepționali fac parte:

- copiii supradotați
- copiii subdotați (întârziați mintal de toate categoriile)
- copiii cu deficiențe senzoriale (orbi, hipoacuzici, surdomuți, ambliopi)
- copiii cu deficiențe motorii
- copiii cu deficiențe de vorbire
- copiii indisciplinați
- copiii cu deficiențe de comportament

Diferențierea instruirii se adresează astfel atât copiilor cu CES, cât și celor cu potențial de învățare ridicat.

Curriculum diferențiat pentru elevii dotați

După C. Crețu (1998), principiile necesare în diferențierea curriculară la copiii capabili de performanțe superioare sunt următoarele:

- Conținuturile curriculare pentru elevii dotați și talentați ar trebui să fie organizate așa încât să includă idei, probleme și teme mai elaborate, mai complexe și mai profunde;
- Curriculum-ul pentru acești elevi ar trebui să permită dezvoltarea și aplicarea deprinderilor de gândire creativă și productivă;
- Conținuturile curriculare ar trebui să facă pe elevii capabili să exploreze constant cunoștințele și informațiile noi, să dezvolte o atitudine de valorizare a studiului;
- Curriculum-ul ar trebui să încurajeze deschiderea către selectivitate și să folosească resurse specializate și adaptate;
- Prin curriculum este necesar să se promoveze inițiativa proprie, precum și învățarea și dezvoltarea auto-dirijată;
- Evaluările curriculare pentru acești elevi ar trebui conduse în concordanță cu principiile prioritare stabilite, cu accent pe abilitățile de gândire supramedii, pe creativitate și excelență în performanță și produse.

Curriculum diferențiat pentru elevii cu CES

După D. Mara (2009) copiii cu cerințe educaționale speciale (CES) întâmpină în general dificultăți de învățare la clasă pentru că:

- nu au urmat toate etapele în educație(în special învățământului preșcolar);
- prezintă dificultăți emoționale, sociale sau de comportament;
- au dificultăți de învățare a scris-cititului(dislexia-digrafia);
- au dificultăți perceptiv-motrice(orientare în spațiu și timp, schemă corporală);
- au dizabilități mintale;
- au dificultăți de vorbire sau de limbaj și comunicare.

Curriculum-ul în aceste școli va fi adaptat și echilibrat, cu o deschidere largă spre obiective de:

- a oferi oportunități pentru ca toți elevii să învețe și să aibă realizări;

- a promova dezvoltarea spirituală, morală, socială și culturală a elevilor și de a-i pregăti pe toți elevii școlii pentru oportunitățile, responsabilitățile și experiențele vieții;
- a permite elevilor să interacționeze și să comunice cu o largă diversitate de persoane;
- a permite elevilor să-și exprime preferințele, să-și comunice nevoile, să aleagă, să ia decizii și să aleagă acele opțiuni după care se conduc sau pe care le respectă ceilalți oameni;
- a promova capacitatea de a-și susține singuri cauza sau de a se folosi de diversitatea sistemelor de susținere și sprijin;
- a pregăti elevii pentru viața de adult, asigurând cel mai mare grad de autonomie posibil și să-i sprijine în a stabili relații de respect reciproc și dependență unii față de ceilalți;
- a duce la creșterea gradului de conștientizare și înțelegere de către elevi a mediului în care trăiesc și a lumii înconjurătoare;
- a încuraja elevii să exploreze, să fie curioși (să cerceteze) și să caute provocări;
- a le oferi o gamă largă de experiențe de învățare în fiecare dintre etapele școlare, potrivit vârstei.

În cazul elevilor cu cerințe educaționale speciale, se elaborează un curriculum diferențiat și personalizat, care constă în conceperea unor programe adaptate pentru aceeași disciplină în funcție de rezultatele evaluării curriculare a acestora. În cazul acestor copii, cadrul didactic de la clasă propune elaborarea unui plan de intervenție personalizat. Scopul final al acestuia este de a răspunde cerințelor elevului pentru asigurarea dezvoltării sale, coerenței și complementarității intervențiilor ulterioare.

Stilul de învățare

Stilul de învățare reprezintă modalitatea preferată de receptare, prelucrare, stocare și reactualizare a informației și se formează prin educație. Stilul de învățare se referă la simpla preferință pentru metoda prin care învățăm și ne aducem aminte ceea ce am învățat, ne arată calea și modalitățile în care învățăm. El implică faptul că indivizii procesează informațiile în diferite moduri, care implică latura cognitivă, elemente afectiv - emoționale, psihomotorii și anumite caracteristici ale situațiilor de învățare.

Fiecare dintre noi are o capacitate extraordinară de a învăța în diferite moduri. Pentru a determina ce stil de învățare avem, nu trebuie decât să ne gândim la cum preferăm să învățăm ceva nou.

Diferențiem stiluri de învățare după:

- componenta genetică implicată în învățare;
- emisfera cerebrală activată predominant în învățare.

După componenta genetică implicată există patru stiluri de învățare principale:

- vizual;
- auditiv;
- tactil;
- kinestezic.

Elevii pentru care stilul predominant este vizual învață văzând materiale tipărite sau grafice, privind în jurul lor, urmărind demonstrații; au o memorie bună a textelor scrise sau a desenelor.

Elevii pentru care stilul predominant este auditiv învață cel mai bine prin ascultare și conversație, vorbind, citind sau procesând gândurile cu glas tare, au memorie bună pentru dialog, muzică.

Elevii pentru care stilul predominant este tactil învață cel mai bine prin atingerea obiectelor, prin perceperea senzorială a materiei, prin percepții fizice sau emoționale; au memorie bună pentru evenimente legate de sentimente și senzații fizice.

Elevii pentru care stilul predominant este kinestezic învață cel mai bine implicându-se activ în procesul de învățare prin simulare, transpunere în rolurile altora, experimentare, explorare și participare la activități din viața reală; au memorie bună pentru acțiuni și mișcări.

Unii elevi, pentru a învăța folosesc una, două, trei sau poate chiar toate cele patru stiluri de învățare. Stilurile de învățare reprezintă o combinație între predispozițiile naturale și deprinderile dobândite.

După ce folosim un anumit stil de învățare pentru a prelua informațiile, creierul le procesează și le stochează într-una din emisferile cerebrale, fie în cea stângă, fie în cea dreaptă. Deși toți oamenii folosesc ambele emisfere, mulți procesează și stochează informațiile folosind preponderent una din emisfere, dezvoltând o preferință emisferică cerebrală.

Atunci când elevilor li se predă într-un mod care nu corespunde preferinței emisferice cerebrale proprii, e posibil ca ei să aibă nevoie de mai mult timp pentru a învăța și chiar să aibă dificultăți de învățare. Preferința emisferică cerebrală nu constituie o opțiune conștientă, creștem și evoluăm utilizând preponderent una dintre emisfere. Nici una dintre emisfere nu este superioară celeilalte. Acestea, pur și simplu execută acțiuni diferite, importante pentru viață, astfel :

Emisfera stângă:

- este responsabilă de ceea ce spunem, de limbaj, de cuvânt, de aspectul lingvistic al scrisului;
- traduce percepțiile în cuvinte, codând logic și analitic lumea reală;
- preferă detaliile pe care le abordează metodic, rațional, causal;
- se caracterizează prin gust pentru cuvinte, dicționare;
- amplifică frecvențele joase ale mesajului verbal;
- caută sensurile strâns înrudite ale cuvintelor;
- folosește propoziții, sintaxe pentru a interpreta mesajele;
- are înalte performanțe în folosirea procedurilor gramaticale, regulilor sintactice.

Emisfera dreaptă:

- este sediul înțelegerii nonverbale, având o conexiune minimală cu cuvintele;
- dă tonul și intonația vocii, dă stilul de manifestare personală;
- oferă ritmul, muzicalitatea, analogiile, aspectul imagistic (exprimă experiența în imagini);
- abordează informația intuitiv, contextual, relațional;
- caută sensurile îndepărtate, multiple, ambigue, metaforice ale cuvintelor;
- extrage informația paralingvistică;
- permite identificarea vocii, a melodicității și intonației;
- apreciază mesajul acustic și mai puțin funcția lingvistică;

După emisfera cerebrală activată predominant în învățare, se diferențiază două stiluri cognitive:

- stilul global (dominanță dreaptă);
- stilul analitic sau secvențial (dominanță stângă).

Stilul global prezintă următoarea strategie de învățare utilizată:

- viziune de ansamblu asupra textului;
- identificarea ideilor principale, a cuvintelor-cheie și a rezumatului care oferă perspectiva de ansamblu.

Stilul analitic prezintă următoarea strategie de învățare utilizată:

- împărțirea textului în părți componente, prezentate pas cu pas și în ordine logică;
- utilizarea sublinierii și a fragmentării textului;
- fixarea unor idei pe măsura citirii textului și refacerea la urmă a întregii structuri.

Învățarea este ușurată atunci când corelăm prezentarea de materiale noi cu preferința cerebrală personală. Spre exemplu, dacă un elev procesează informația în simboluri, așa cum sunt cuvintele, va răspunde pozitiv la o predare prin cuvinte, prin limbaj. Dacă un elev procesează informația în imagini senzoriale, va răspunde pozitiv la o predare prin imaginea unei experiențe senzoriale. Există elevi care pot stoca informații în ambele modalități.

Identificarea și recunoașterea stilurilor de învățare se poate realiza prin: observarea și analiza propriilor experiențe de învățare, caracterizarea stilului de învățare pe baza explicațiilor, descrierilor, exercițiilor prezentate în ghid, **aplicarea unor chestionare specifice**, discuții cu specialiști de la cabinetele de asistență psihopedagogică din rețeaua națională de consiliere, informarea cu privire la stilurile de învățare din dorința de autocunoaștere, participarea activă la activitățile practice cu această temă la diferite ore, cu precădere cele de consiliere și orientare, diverse opționale, implicarea în programe educaționale cu această temă (de ex. optimizarea stilului de învățare, tehnici de învățare eficiente).

Stilul de învățare ne însoțește de când ne naștem. Nu este un „dat” pe viață. Este o „structură flexibilă” (A. Băban, 2001). Nu există stil de învățare bun sau rău. Succesul vine cu varietatea stilurilor de învățare. Aceasta este o abordare corectă a învățării. Cel mai important lucru este să conștientizăm natura stilului de învățare. Fiecare individ are stilul său unic de învățare cu puncte tari și puncte slabe. Este vital pentru profesori să folosească o varietate de metode pentru „a îmbogăți” elevii cu strategii de dezvoltare a stilurilor de învățare. Dintre acestea amintim:

- Identifică stilul de învățare;
- Participă la exerciții de autocunoaștere și intercunoaștere;
- Exersează deprinderile eficiente de studiu (de ex. modalități de luarea notițelor);
- Aplică tehnicile gândirii critice;
- Formulează conștient scopuri și obiective clare și precise;
- Stimulează motivația și atitudinea pozitivă pentru învățare (interesul pentru cunoaștere, pasiunea pentru învățare). Cu cât materialul prezintă semnificație și interes mai mare pentru tine, cu atât învățarea este mai rapidă și eficientă;
- Utilizează mnemotehnici! Ajută-ți propria memorie prin repere, cuvinte-cheie;
- Deprinde-te să te autoevaluezi;
- Prelucează și sistematizează, regândește din mai multe perspective materialul de învățat;
- Organizează conținuturile învățării, precizează de la început obiectivele, modalitățile de realizare și tehnicile de autocontrol;
- Elaborează un plan, program de învățare care să cuprindă activități concrete, sarcini de îndeplinit, resurse, termene limită, recompense, etc.;
- Asigură o atmosferă confortabilă și o dispoziție afectivă care să te stimuleze și să te susțină; evită trăirea unor stări emoționale negative, stresante, mai ales atunci când sunt asociate cu performanțe slabe;

- Stimulează dorința de cunoaștere, afirmare și autorealizare;
- Autosugestionează-te pozitiv, dezvoltă-ți încrederea, nu te descuraja în fața obstacolelor;
- Învăț din succesele și eșecurile personale și nu numai.

Inteligențele multiple

Teoria inteligențelor multiple

Teoria elaborată de Howard Gardner, ce se referă la inteligențele multiple, demonstrează că elevii sunt diferiți unul față de celălalt, astfel ajungând să gândească și să învețe în mod diferit. Ei au posibilități și preferințe specifice pentru anumite modele și strategii de învățare.

Teoria inteligențelor multiple pornește de la ideea existenței unor inteligențe diferite și autonome ce conduc la modalități diverse de cunoaștere, înțelegere și învățare. În accepțiunea sa, inteligența nu este considerată o însușire pusă în lumină prin teste standard, ci capacitatea de a rezolva probleme și a realiza produse în situații concrete de viață. Conform concepției sale, o inteligență este o promisiune de potențial biopsihologic. Cunoașterea și aplicarea teoriei inteligențelor multiple este importantă pentru cadrele didactice din România din perspectiva reformei educaționale întrucât presupune reconsiderarea stilului didactic.

Pe baza studiilor amănunțite Gardner distinge următoarele opt tipuri de inteligență:

- Lingvistică
- Logico-matematică
- Muzicală
- Spațială
- Naturalistă
- Kinestezică
- Interpersonală
- Intrapersonală

Autorul teoriei inteligențelor multiple definește cele opt tipuri de inteligență după cum urmează:

Inteligența lingvistică

Cei care posedă acest tip dominant de inteligență gândesc cu predilecție în cuvinte și folosesc cu ușurință limbajul pentru a exprima și înțelege realități complexe. Ei au o deosebită sensibilitate pentru înțelesul și ordinea cuvintelor, sonoritatea și ritmurile limbii. Copiii cu inteligență predominant lingvistică învață repede limba maternă și limbi străine, citesc cu plăcere, folosesc metafore și își aleg mai târziu cariera pe baza capacităților lingvistice.

Inteligența logico-matematică

Prevalența ei determină analiza cauzelor și efectelor, înțelegerea relațiilor dintre acțiuni, obiecte și idei. Abilitatea de a calcula, cuantifica, evalua propoziții și efectua operații logice complexe sunt caracteristici care ies în evidență în cazul acestei inteligențe împreună cu abilități de gândire deductivă și inductivă și capacități critice și creative de rezolvare a problemelor, Oamenii cu inteligență logico-matematică își aleg meserii de contabil, matematician, chimist, fizician etc.

Inteligența muzical-ritmică

Persoanele cu această inteligență gândesc în sunet, ritmuri, melodii și rime. Sunt sensibili la tonalitatea, intensitatea, înălțimea și timbrul sunetului; recunosc, creează și reproduc muzica folosind un instrument sau vocea. Ei se implică într-o ascultare activă și sensibilă și stabilesc o legătură puternică între muzică și emoții.

Inteligența spațială

Înseamnă a gândi în imagini și a percepe cu acuratețe lumea vizuală. Abilitatea de a gândi în trei dimensiuni, de a transforma percepțiile și a recrea aspecte ale experienței vizuale cu ajutorul imaginației sunt caracteristice acestei inteligențe. Posesorii ei au capacitatea de a înțelege relațiile din spațiu și de a lucra cu obiecte. Această inteligență o posedă cu precădere pictorii, arhitecții, fotografi.

Inteligența naturalistă

Persoanele la care această inteligență este dominantă înțeleg lumea naturală, iubesc plantele și animalele. Au abilitatea de a recunoaște și clasifica indivizi și specii și de a stabili relații ecologice. Interacționează eficient cu creaturi vii și pot discerne cu ușurință fenomene legate de viață și de forțele naturii. Astronomii, biologii, ecologii care o posedă nu operează cu simboluri sau scheme ca matematicienii, fizicienii sau chimiștii, ci mai degrabă organizează tiparele observate clasificându-le și categorisindu-le.

Inteligența kinestezică

Dominanța acestei inteligențe aduce după sine gândirea în mișcări și folosirea corpului în moduri sugestive și complexe. Ea implică simțul timpului și al coordonării mișcărilor întregului corp și a mâinilor în manipularea obiectelor. O au cu precădere dansatorii, sculptorii, sportivii, actorii.

Inteligența interpersonală

Înseamnă a gândi despre alte persoane și a le înțelege, a avea empatie, a recunoaște diferențele dintre oameni și a aprecia modul lor de gândire, fiind sensibili la motivele, intențiile și stările lor. Ea implică o interacțiune eficientă cu una sau mai multe persoane din familie sau din societate. Persoanele cu inteligența interpersonală dominantă sunt conducători, vânzători, psihologi care înțeleg cum "funcționează" oamenii.

Inteligența intrapersonală

Determină o gândire și înțelegere de sine, a fi conștient de punctele tale tari și slabe, a planifica eficient atingerea obiectivelor personale, monitorizarea și controlul eficient al gândurilor și emoțiilor, abilitatea de a se monitoriza în relațiile cu alții. Este vorba de cunoașterea de sine și de luarea deciziilor pe baza acesteia.

Teoria lui Gardner justifică ceea ce se poate constata de altfel în activitatea cotidiană a fiecăruia, că nu învățăm în același mod, că avem stiluri și atitudini de învățare diferite și, ca urmare, avem nevoie de un tratament diferit, individualizat, pe tot parcursul procesului de instruire și formare.

Tehnici și materiale de valorificarea a inteligențelor multiple

Teoria inteligențelor multiple oferă un număr mare de instrumente didactice a căror utilizare asigură centrarea demersului didactic pe elev. Următorul tabel cuprinde tehnici și materiale care pot fi folosite în predare prin valorificarea teoriei inteligențelor multiple.

Tehnici și materiale care pot fi folosite în predarea TIC pentru valorificarea teoriei inteligențelor multiple

<i>Inteligența lingvistică</i>	<i>Inteligența logico-matematică</i>	<i>Inteligența spațială</i>	<i>Inteligența kinestezică</i>	<i>Inteligența muzicală</i>	<i>Inteligența interpersonală</i>	<i>Inteligența intrapersonală</i>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ lecturi; ➤ discuții în grupuri mici sau mari; ➤ folosirea cărților; ➤ fișe de lucru; ➤ manuale; ➤ brainstorming; ➤ activități de scriere; ➤ jocuri de cuvinte; ➤ prezentări făcute de elevi; ➤ povestiri; ➤ dezbateri; ➤ jurnale; ➤ citire în cor; ➤ citire individualizată; ➤ memorarea faptelor de limbă; ➤ folosirea reportofoanelor, casetofoanelor; ➤ publicații. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ probleme de matematică rezolvate pe tablă; ➤ întrebări socratice; ➤ demonstrații științifice; ➤ clasificări și categorisiri; ➤ creare de coduri; ➤ jocuri matematice; ➤ cuantificări și calcule; ➤ prezentări logico-secvențiale ale unei teme. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ hărți; ➤ grafice; ➤ diagrame; ➤ vizualizare; ➤ fotografii; ➤ video, film; ➤ evaluări artistice; ➤ povestiri în imagini; ➤ pictură, colaje, arte vizuale; ➤ simboluri grafice; ➤ exerciții de gândire vizuală; ➤ folosirea organizatorilor grafici; ➤ iluzii optice; ➤ culori; ➤ folosirea microscopelor. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ mișcare creativă; ➤ mimă; ➤ dramatizare; ➤ exerciții fizice; ➤ lucru manual; ➤ sculptură corporală; ➤ folosirea limbajului corporal; ➤ materiale palpabile; ➤ exerciții de relaxare fizică; ➤ răspunsuri corporale. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ cântat, murmurat, fluierat; ➤ ascultarea muzicii; ➤ folosirea instrumentelor muzicale; ➤ analiza muzicii; ➤ batere de ritm; ➤ folosirea muzicii de fond; ➤ legarea de melodiilor de concepte; ➤ crearea de noi melodii; ➤ ascultarea imaginilor muzicale interne; ➤ discografii. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ cooperare în grup; ➤ mediere de conflict; ➤ predare reciprocă; ➤ sesiuni de brainstorming în grup; ➤ implicare în viața comunității; ➤ simulări; ➤ cluburi academice; ➤ întâlniri și consultări în contextul învățării. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ studiu independent; ➤ învățare în ritm propriu; ➤ spații personale de învățare; ➤ perioade de reflecție de un moment; ➤ centre de interes; ➤ opțiuni la tema de casă; ➤ alegerea timpului; ➤ instruire autoprogramată; ➤ activități autoevaluate; ➤ sesiuni de stabilire a țelurilor proprii.